

Дубич К.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри соціальної
і гуманітарної політики НАДУ

Соціальне замовлення – ефективний механізм надання соціальних послуг в Україні

У статті розкрито сутність терміна “соціальне замовлення”, виокремлено та охарактеризовано ключові аспекти його парадигми, основні переваги та недоліки впровадження такої технології. Висвітлено передумови та вектори впровадження механізму соціального замовлення на базі аналізу відповідного європейського досвіду, набутого в окремих країнах пострадянського простору, членів Євросоюзу. Проаналізовано сучасний стан запровадження механізму соціального замовлення у сферу соціальних послуг в Україні, визначено проблеми, які ускладнюють його застосування на практиці.

Ключові слова: соціальне замовлення, соціальні послуги, соціальна політика, соціальні реформи, зарубіжний досвід.

Дубыч К.В. Социальный заказ – эффективный механизм предоставления социальных услуг в Украине

В статье раскрыта сущность понятия “социальный заказ”, выделены и охарактеризованы ключевые аспекты его парадигмы на основании преимуществ и недостатков внедрения данной технологии. Освещены предпосылки и векторы внедрения механизма социального заказа на базе анализа соответствующего европейского опыта, приобретенного в отдельных странах постсоветского пространства, членов Евросоюза. Проанализировано современное состояние внедрения механизма социального заказа в сферу социальных услуг в Украине, определены проблемы, которые затрудняют его применение на практике.

Ключевые слова: социальный заказ, социальные услуги, социальная политика, социальные реформы, зарубежный опыт.

Dubych K.V. Social contracting as an effective mechanism for social services delivery in Ukraine

The article, the essence of the ‘social contracting’ term has been revealed, the key aspects of its paradigm, the advantages and disadvantages of the technology implementation have been grouped and described. Based on the corresponding European experience gained in some post-Soviet countries, EU members, the backgrounds and mainstreams in the social contract implementation process have been elucidated. The current state of introducing the social contracting in social services sphere in Ukraine has been analyzed, the problems that complicate the mechanism application in practice were identified.

Key words: social contracting, social services, social policy, social reforming, foreign experience.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У Посланні Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році” [8, с. 29, 234, 252] зазначається, що попри очевидні позитивні зрушення, досягнуті під час реформування, основною проблемою є недосконалий механізм державних замовлень і контролю за витрачанням коштів. Дійсно, в умовах жорсткої обмеженості державних матеріальних ресурсів, взятих на себе державою надмірних соціальних зобов'язань, її намагання підвищити соціальні стандарти та гарантії об'єктивною вимогою часу є запровадження механізмів соціального замовлення з урахуванням кращого вітчизняного і зарубіжного досвіду. Практика свідчить, що *соціальне замовлення*, яке базується на поступовому делегуванні від органів державної влади повноважень та ресурсів до інститутів громадянського суспільства і підприємницького сектору,

частини соціальних та інших функцій, якими перевантажені державні інституції, є ефективним інструментом регулювання діяльності у сфері надання соціальних послуг.

Сьогодні потреби в соціальних послугах постійно збільшуються, а потенціал громадського і приватного секторів щодо їх надання використовується в Україні недостатньо та потребує стимулювання. Тому в Програмі економічних реформ на 2010–2014 роки [6, с. 3, 34–36] передбачено вжиття заходів щодо розширення доступу до соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги та забезпечення підвищення ефективності і якості їх надання. А отже, актуальним на сьогодні залишається вивчення кращого вітчизняного та міжнародного досвіду щодо соціального замовлення, а також можливостей упровадження його прийнятних елементів на теренах України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Під час написання статті автор спирався, передусім, на наукові праці та публікації С.Бандура, К.Батигіна, Н.Болотіної, Н.Власенка, О.Власюка, І.Гнибіденка, С.Горбунової-Рубан, В.Гошовської, А.Гриненко, А.Колота, І.Курило, О.Макарової, М.Мокляк, О.Новікової, О.Піщупіної, О.Савченко, Ю.Саєнка, Т.Семигіної, Б.Шашківа, Н.Ярош, І.Ярошенко та інших вітчизняних і зарубіжних учених, дослідників, які ґрунтовно вивчали аспекти системи соціального захисту населення.

Осмисленню соціальних проблем, різних питань в площині надання соціальних послуг і соціальної політики сприяли роботи вітчизняних науковців М.Кравченко, Е.Лібанової, О.Палій, В.Скуратівського, П.Ситніка, В.Трощинського та ін. Я.Белєвцова в дисертаційному дослідженні [3, с. 3, 11] розглядає організацію на місцевому рівні постійної співпраці, покращення взаємодії між отримувачами та постачальниками соціальних послуг і механізмом підвищення їх якості. Запропонований автором механізм базується на модернізованій системі управління якістю соціальних послуг (відповідно до стандарту ISO 9001 : 2001) і передбачає вдосконалення процесу їх надання. Втім, соціальне замовлення як ефективний механізм міжсекторальної суспільної взаємодії і співпраці у сфері соціальних послуг необґрунтовано залишився поза її увагою.

Корисними під час написання статті виявилися опубліковані в межах Проекту ТАСІС “Посилення регіональних соціальних служб” матеріали. Автори роботи “Соціальні послуги в Україні: сьогодні та перспективи” [12, с. 39–43] розглядають соціальне замовлення як важливу невід’ємну складову (на рівні з децентралізацією, деінституціоналізацією, ліцензуванням і стандартизацією соціальних послуг) реформування системи надання соціальних послуг в Україні. Незалежні міжнародні експерти Р.Тофтїсова-Матерон, М.Дімітрова, К.Ньюмен у публікації [15] на прикладі окремих країн ЄС (Болгарія, Польща, Румунія, Чехія, Угорщина) аналізують моделі соціальних послуг та на базі отриманих результатів аналізу розробили пропозиції щодо впровадження в Україні окремих механізмів їх надання, зокрема соціального замовлення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. У мережі Інтернет, бібліотеках можна знайти цілу низку наукових джерел, у яких розкриваються різні аспекти соціальних послуг. Утім, механізми надання населенню соціальних послуг, зокрема соціальне замовлення, аналізуються в них побіжно, в контексті інших питань.

Метою дослідження статті є визначення соціального замовлення як ефективного механізму надання соціальних послуг в Україні. Для досягнення мети поставлено такі завдання:

1) розкрити сутність терміна “соціальне замовлення”, виокремити та охарактеризувати ключові аспекти його парадигми, основні переваги та недоліки впровадження даної технології;

2) висвітлити передумови та мейнстріми впровадження механізму соціального замовлення на базі аналізу відповідного європейського досвіду, набутого в окремих країнах пострадянського простору, членів Євросоюзу;

3) здійснити стислий аналіз сучасного стану запровадження у вітчизняній сфері соціальних послуг механізму соціального замовлення, вирізнити важливі проблеми, які ускладнюють його застосування на практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Що ж означає термін *соціальне замовлення* та які його витоки? Варто зауважити, що цей термін певною мірою ототожнюється з поняттям “соціальний контракт”, яке є широкоживаним на Заході. Поняття “соціальний контракт”, яке було введено в науковий обіг філософами англійцями Томасом Гоббсом, Джоном Локком і французом Жан-Жаком Руссо, трактується як механізм для впровадження державних соціальних програм, спільне вирішення проблем у соціальній сфері за рахунок бюджетних коштів, які надаються недержавним організаціям на відкритій конкурентній основі з подальшим укладанням договорів (контрактів). Отримуючи ресурси, повноваження, суб’єкти реалізації соціальних програм беруть на себе зобов’язання і несуть відповідальність [15, с. 145].

Під *соціальним замовленням* розуміють договірні відносини між Замовником (органи державної влади, органи місцевого самоврядування) та Виконавцем щодо реалізації доручення Замовника щодо надання соціальних послуг населенню за рахунок фінансування (повного або часткового) з державного чи місцевого бюджетів. В основу цієї технології покладено проведення державою (або за її дорученням) конкурсного відбору (тендеру) суб’єкта надання соціальних послуг, які оплачуються переважно за рахунок бюджетних коштів.

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про соціальні послуги” [10] *соціальне замовлення* – це засіб регулювання діяльності у сфері надання соціальних послуг шляхом залучення на договірній основі суб’єктів господарювання для задоволення потреб у соціальних послугах, визначених місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Визначення цього терміна стало важливим доповненням, яке було внесено до вказаного Закону у 2012 р. На сьогодні нормативно-правова база механізму соціального замовлення базується на положеннях статей Конституції України, Бюджетного і Цивільного кодексів України, а також цілої низки законів (які регулюють здійснення державної соціальної політики органами виконавчої влади і місцевого самоврядування та їх взаємодію з іншими суб’єктами у сфері розроблення та реалізації соціальних програм) і підзаконних правових актів України, до яких слід віднести Правила організації та проведення конкурсу на залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2004 р. № 559. Зазначимо, що на розгляд Верховної Ради України було внесено законопроект про соціальне замовлення у сфері соціальних послуг (зареєстровано від 16 жовтня 2009 р. № 5236) [9], у якому пропонувалося визначати окремим законом порядок формування, конкурсного розміщення та виконання на контрактній основі замовлень

на надання соціальних послуг. Утім, його було знято з розгляду: на думку експертів, цей законопроект дублює норми інших законодавчих актів, зокрема Закону України “Про соціальні послуги” [10], а запровадження окремих аспектів до законодавства про соціальні послуги можливе і без прийняття нового закону. Прийнятий у 2000 р. Закон України “Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти” створив правову базу для взаємодії на договірній основі органів державної влади і місцевого самоврядування з підприємствами та організаціями усіх форм власності у сфері забезпечення товарами, роботами і послугами соціального призначення. Відповідно до закону про соціальні послуги [10] передбачено: суб’єкти, що надають соціальні послуги, на договірних засадах можуть залучати для виконання цієї роботи інші підприємства, установи, організації, фізичних осіб, зокрема волонтерів (ст. 7); співробітництво під час організації надання соціальних послуг між центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, а також із суб’єктами, які надають соціальні послуги, іншими юридичними та фізичними особами (ст. 13).

Визначимо та охарактеризуємо базові аспекти соціального замовлення соціальних послуг, які подано на рис. 1. Метою соціального замовлення є ефективна взаємодія між державним і недержавним суспільними секторами з питань надання *Отримувачам*¹ соціальних послуг, раціонального використання соціальних видатків, вирішення важливих соціальних проблем, які віднесено органами державної влади до пріоритетів соціальної політики.

Соціальні послуги, які надаються через соціальне замовлення, фінансуються, як правило, з бюджетів різних рівнів. Соціальне замовлення, на відміну від “традиційного” кошторисного фінансування бюджетних установ сфери соціального захисту, здійснюється на договірних засадах. Предметом замовлення є соціальні послуги, що сформовані *замовником*² соціальних послуг (далі – Замовник) у вигляді певного технічного завдання, яке включає конкретні параметри, очікувані результати (позитивні зміни в цільовій групі Одержувачів послуг) та максимальну вартість соціальних послуг, яка розраховується відповідно до законодавства.

Соціальне замовлення розміщується, як правило, на конкурс і укладається з найкращим виконавцем замовлення – недержавним *суб’єктом*, що надає соціальні послуги³ (далі – Суб’єкт). Надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення здійснюється в обсягах, визначених державними стандартами соціальних послуг та/або договором. Відповідальність Суб’єкта за дотримання необхідних параметрів технічного завдання та досягнення результатів замовлення забезпечується укладенням із Замовником договором, який регламентує їх взаємовідносини. Замовник здійснює фінансування і контроль за виконанням договору, моніторинг та оцінку результатів надання соціальних послуг, реалізації проектів [5].

¹ **Отримувач соціальних послуг** – фізична особа, яка перебуває у складних життєвих обставинах та якій безпосередньо надаються соціальні послуги.

² **Замовник соціальних послуг** – орган виконавчої влади АРК, місцева держадміністрація (її структурний підрозділ), виконавчий орган міської (міста республіканського АРК і обласного значення) ради, який є розпорядником бюджетних коштів та уповноважений на укладання договорів щодо залучення бюджетних коштів до фінансування соціальних послуг.

³ **Недержавний суб’єкт, що надає соціальні послуги** – юридичні особи та фізичні особи-підприємці, які відповідають встановленим Кабінетом Міністрів України критеріям діяльності суб’єктів, що надають соціальні послуги.

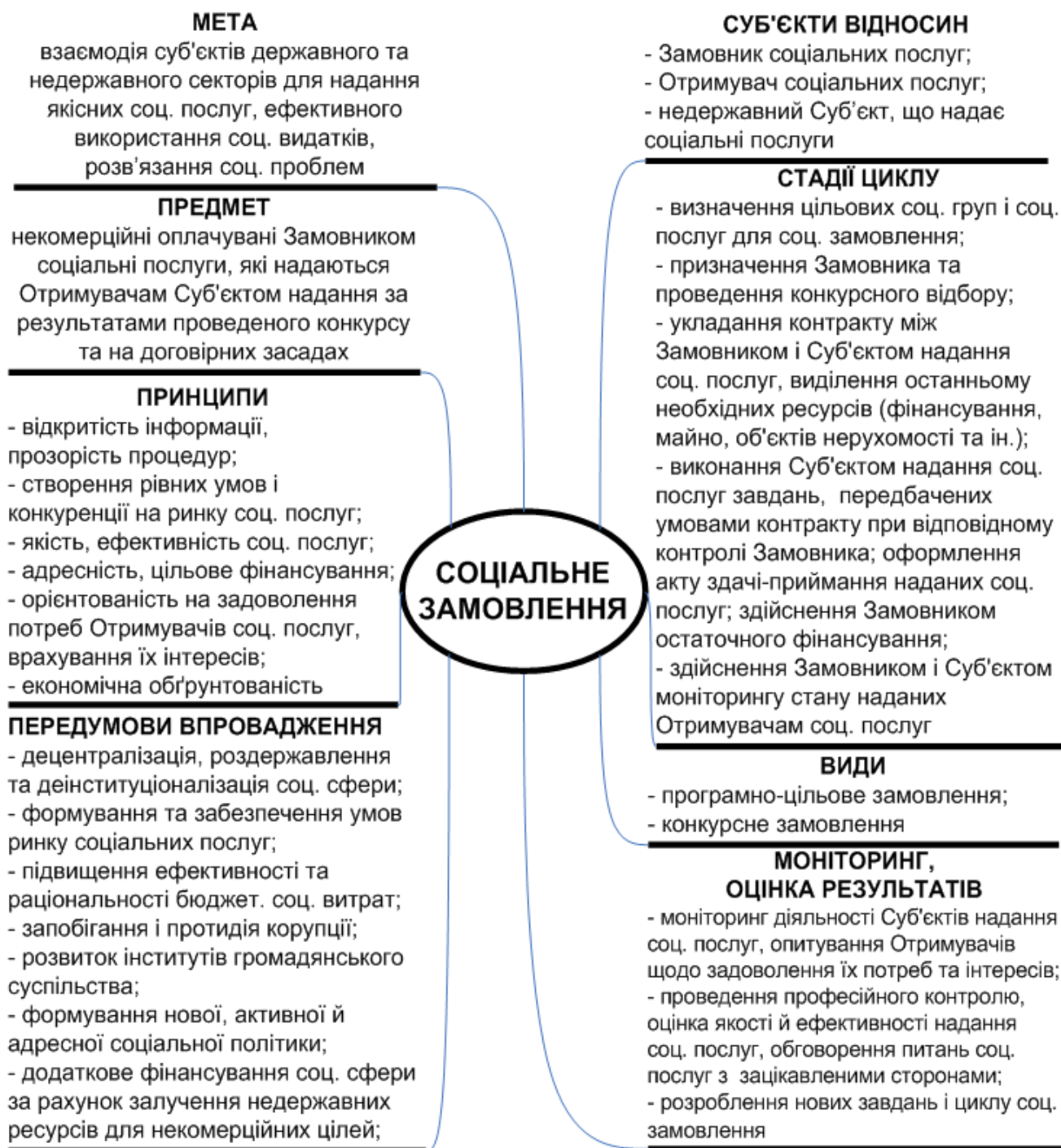

Рис. 1. Схема базових аспектів соціального замовлення соціальних послуг [4; 5; 10; 11]

Важливим завданням Замовника є забезпечення контролю за виконанням соціального замовлення його Суб'єктом. Метою моніторингу та оцінки є контроль дотримання часових, якісних і кількісних параметрів, зазначених у завданні, ступінь задоволеності клієнтської групи якістю послуг, своєчасне виявлення і усунення проблем з реалізації замовлення. Моніторинг може проводитися регулярно, періодично або вибірково (опитування Отримувачів, відвідування місць реалізації замовлення, аналіз проміжних звітів тощо). Особливістю моніторингу виконання замовлення є те, що увага Замовника має звертатися, передусім, на дотримання

якісно-кількісних параметрів технічного завдання та досягнення результатів. Порядок проведення моніторингу визначається договором (контрактом).

Зазначені дії сприяють не тільки контролю над ситуацією, а й можливості своєчасного виправлення недоліків. За наявності істотних порушень умов договору з боку Суб'єкта Замовник має право здійснити оперативне втручання та припинити чинність контракту. У конфліктних ситуаціях сторони можуть звертатися до суду.

У процесі аналізу виявлено та узагальнено переваги і недоліки впровадження механізму соціального замовлення у сфері соціальних послуг, які відображено на рис. 2.

Рис. 2. Переваги і ризики механізму соціального замовлення соціальних послуг [14]

Соціальне замовлення соціальних послуг є оптимальним у випадках [5; 11]:

- потреби в підвищенні ефективності використання бюджетних коштів;
- необхідності в удосконаленні мережі установ і закладів комунальної власності, що надають соціальні послуги;

– підвищення доступності та задоволення потреб Отримувачів у соціальних послугах у повному обсязі;

– коли Замовник чітко визначився: з переліком соціальних послуг і суб'єктами їх надання, обсягами та якістю таких послуг; які соціальні проблеми потрібно розв'язати;

– нездатності або недостатньої компетентності Отримувачів самостійно вибирати Суб'єкта надання соціальної послуги (реабілітація важких підлітків, інвалідів, допомога психічно хворим людям та ін.);

– надання екстрених соціальних послуг (телефон довіри, надання допомоги жертвам домашнього насильства тощо);

– коли на місцевому ринку існує нульова або досить обмежена конкуренція серед Суб'єктів надання необхідних соціальних послуг.

Багаторічний і позитивний досвід у сфері соціального замовлення напрацьовано в Об'єднаному Королівстві Великобританії, а також в інших країнах Євросоюзу (Німеччині, Угорщині, Болгарії, Польщі, Литві та ін.), в яких цю технологію активно сьогодні використовують. Запровадження соціального замовлення розпочато в Росії та Білорусі. Аналіз соціального замовлення в цих країнах показав, що такий механізм порівняно з іншими дає змогу надавати населенню соціальні послуги більш якісно та з меншою витратою бюджетних коштів. У вказаних вище країнах держава залишила за собою виконання тільки тих соціальних функцій, які з об'єктивних причин не можуть бути передоручені громадським організаціям і приватним підприємствам. Соціальні послуги і є такою сферою, в якій держава може делегувати ресурси і повноваження щодо їх надання прибутковим і неприбутковим організаціям. З цією метою держава визначає, які конкретно соціальні послуги будуть надавати недержавні організації, на яких умовах та залишає за собою тільки функцію фінансування цих послуг і здійснення контролю за використанням виділених коштів [13, с. 32].

Аналіз зарубіжного досвіду соціального замовлення, набутого в таких країнах, як Угорщина, Польща, Чехія, Румунія, Словаччина [15, с. 145–201], свідчить, що передумовами впровадження цього механізму були фінансова скрута, яка охопила вказані країни, та вимоги щодо вступу до Євросоюзу, пов'язані з дотриманням відповідних норм і стандартів у соціальній сфері. Це змусило уряди цих держав вдатися до активного пошуку ефективних шляхів реформування соціальної сфери, модернізації соціальної політики. Можна виокремити такі основні напрями, які є спільними під час проведення у вказаних країнах реформ сфери надання соціальних послуг [14, с. 15–16]:

– *роздержавлення* (демонополізація) соціальної сфери, визначення видів соціальних послуг, які можуть ефективно і якісно надаватися громадянам недержавними організаціям, та делегування їм повноважень і ресурсів у необхідних для цього обсягах, покладання на них відповідних обов'язків і відповідальності;

– *формування ринку соціальних послуг*, забезпечення дотримання реальних умов конкуренції між суб'єктами їх надання, що супроводжувалося підвищенням якості цих послуг та зниженням витрат на їх надання; заощаджені кошти держава спрямовувала на інші соціальні потреби; створення державою для суб'єктів надання послуг сприятливих умов для інвестування ресурсів у соціальну сферу;

– *комплексний підхід* до впровадження системи соціального замовлення, який передбачав інноваційні, поширені в розвинутих країнах світу форми взаємодії

держави з неприбутковими організаціями, покращення їх фінансування, власної господарської діяльності, тощо.

Вивчення соціального замовлення як упроваджуваної у вітчизняній соціальній сфері інновації обґрунтовується, передусім, тим, що використання цього механізму є ознакою сучасної соціальної держави, розвиненого громадянського суспільства, “лакмусовим папірцем” рівня співпраці держави та недержавних організацій (НДО). На жаль, в Україні соціальне замовлення, становлення якого бере початок у 1996 р. в Одесі, й досі залишається як соціальне феномен-нововведення, а не як механізм, який набув широкого застосування в практичній діяльності у сфері соціальних послуг. Водночас, за попередніми підрахунками, в Україні понад 1 млн осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, залишаються не охопленими такими послугами [1].

Подібне нівелювання механізму соціального замовлення слід вважати неприпустимим з огляду на нинішній стан вітчизняної системи соціальних послуг, який характеризується низькою адресністю надання допомоги та якістю соціальних послуг тим, хто їх вкрай потребує: 10% найбільш вразливих громадян України отримують 2% обсягу соціальних пільг, а 10% найзаможніших громадян отримують їх у 10 разів більше (22%) [2]. Попри те, що Законом України “Про соціальні послуги” [10], який прийнято ще в 2003 р., передбачено перехід до сучасної, економічно обґрунтованої та дієвої системи надання соціальних послуг, основними формами соціального захисту населення в Україні залишаються неефективні соціальні грошові виплати та непрозорі різноманітні пільги, що були притаманні “старій” радянській моделі соціального забезпечення. Такий стан справ у поєднанні з іншими труднощами та викликами, які постають у соціально-економічному розвитку України упродовж останніх років, ще більше актуалізують потребу в упровадженні нових, дієвих державних механізмів надання якісних соціальних послуг, зокрема соціального замовлення.

Сьогодні в Україні поширеною формою реалізації соціальної політики та взаємодії держави і суб’єктів, що надають соціальні послуги, є цільове фінансування, яке також було сформовано ще за радянських часів. Такий формат взаємодії базується на постійному, усталеному виконанні певними комунальними підприємствами деяких видів соціальних послуг. В умовах відсутності ринкової конкуренції та конкурсного відбору це призводить до низької якості соціальних послуг. Чинником, що не сприяє підвищенню якості соціальних послуг, є контроль за їх наданням, який здійснюється тільки з боку Замовника (держави), а їх Отримувачі та громадськість можуть справляти лише “номінальний” вплив у цьому процесі, який, як правило, є бюрократизованим. Зрозуміло, що бюджетні кошти за таких умов не завжди витрачаються ефективно.

Практика переконує, що в сучасних реаліях найбільш адекватною формою міжсекторальної взаємодії та реалізації соціальної політики є соціальне замовлення, яке базується на договірних відносинах – контракті щодо надання соціальних послуг, який укладається між органом державної влади або органом місцевого самоврядування та юридичною особою. Соціальне замовлення, в основу якого покладено продаж Замовником соціальних послуг, є інструментом демонополізації ринку таких послуг і розподілу замовлень щодо їх виконання на конкурсній основі. Роль Замовників (держави та органів місцевої влади) принципово змінюється: вона полягає у визначенні пріоритетів соціальної політики, формуванні цільових соціальних програм, розміщенні на конкурсних засадах соціальних замовлень на їх

виконання та контролі за виконанням соціальних контрактів. Таким чином, функції держави у сфері надання соціальних послуг передаються недержавним організаціям – “третьому сектору” (громадським, благодійним організаціям, приватним підприємствам). Це приведе до зниження бюджетних витрат (адміністративних та ін.) і дасть змогу заощаджувати наявні ресурси. Соціальне замовлення є ефективним механізмом реалізації соціальної політики на місцевому рівні та розвитку реального міжсекторального соціального партнерства. Проте на сьогодні немає уніфікованої моделі соціального замовлення, яка стала б загальноприйнятною для її впровадження по всій території України.

А тому перед Міністерством соціальної політики України (далі – Мінсоцполітики) урядом поставлено завдання радикально підвищити якість та ефективність соціальних послуг. З метою його реалізації розпочато реформування цієї сфери шляхом створення конкурентного ринку соціальних послуг і модернізації діючої інфраструктури. Мінсоцполітики підготовлено проект постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про здійснення соціального замовлення за рахунок бюджетних коштів”, який наразі розглядається зацікавленими міністерствами. Механізм соціального замовлення апробується нині в Луганській, Одеській, Хмельницькій областях [1].

Аналіз практики запровадження соціального замовлення в багатьох містах і регіонах України (Одесі, Харкові та ін.) [7] і пострадянських країнах [14, с. 16–17, 90–91] дає підстави стверджувати, що нині існує ціла низка проблем, які ускладнюють застосування такої технології:

- недостатнє нормативно-правове забезпечення впровадження механізму соціального замовлення (відсутність стандартів надання соціальних послуг, їх ліцензування та ін.);
- брак досвіду Замовників щодо формування відповідних технічних завдань, вибору таких послуг та цільових груп їх Отримувачів;
- протидія (пряма, прихована) з боку державних суб’єктів, що надають послуги, які зацікавлені в збереженні діючих механізмів фінансування, небажання “ділитися” бюджетними коштами, переважання внутрішньовідомчих інтересів;
- неготовність, відсутність прагнення органів державної влади до взаємодії з організаціями “третього сектору”, несприйняття їх як рівноправного партнера для співпраці, вирішення питань надання соціальних послуг;
- відсутність традицій соціального партнерства між органами державної влади та недержавними організаціями щодо надання соціальних послуг, неузгодженість і нескоординованість їх дій щодо вирішення соціально важливих проблем;
- нерегульованість процесу надання послуг соціальної сфери неприбутковими організаціями, які відповідно до чинного законодавства можуть надавати послуги тільки шляхом створення підприємств, що передбачає втрату ними статусу неприбутковості;
- відсутність досвіду роботи, фахова неготовність багатьох недержавних організацій до спільного виконання завдань щодо надання соціальних послуг.

Результати, які отримано в процесі дослідження, дають підстави зробити такі висновки.

1. Під терміном “соціальне замовлення” розуміються договірні відносини (укладання контракту) між державою (Замовник) і недержавним суб’єктом, який надає соціальні послуги (виконавець) щодо надання соціальних послуг населенню за рахунок фінансування (з державного або місцевого бюджетів) на основі проведення

відкритого конкурсного відбору (тендеру). Важливою умовою ефективного функціонування цього механізму є делегування державою недержавним суб'єктам, що надають соціальні послуги, повноважень і ресурсів, в обсягах, достатніх для реалізації визначених контрактом завдань, покладання на останніх адекватних обов'язків і відповідальності, а також здійснення моніторингу і контролю за якістю даних послуг.

У процесі дослідження встановлено, що запровадження технології соціального замовлення у сфері соціальних послуг може мати як переваги (підвищення адресності, якості, доступності соціальних послуг та охоплення ними Отримувачів; оптимізація бюджетних соціальних витрат, заощадження і залучення у соціальну сферу додаткових ресурсів; забезпечення відкритості процедур розроблення та прозорості реалізації цільових соціальних програм; протидія проявам корупції та протекціонізму; розвиток громадянського суспільства тощо), так і недоліки ("штучне" зростання цін на ринку соціальних послуг, ускладнення доступу до них Отримувачів; труднощі у визначенні оптимального співвідношення ціни та якості соціальних послуг, а також у здійсненні контролю за їх якістю; викривлення умов конкуренції на ринку соціальних послуг, зловживання під час проведення конкурсного відбору тощо).

2. Вивчення зарубіжного досвіду соціального замовлення, напрацьованого в окремих країнах Євросоюзу (Угорщина, Польща, Чехія, Румунія та Словаччина), свідчить, що передумовами впровадження такого механізму були фінансова скрута та вимоги щодо вступу до Євросоюзу стосовно дотримання відповідних норм і стандартів у сфері соціальних послуг. Виявлено, що мейнстрімами запровадження механізму соціального замовлення у вказаних країнах були:

– *роздержавлення* (демонополізація) соціальної сфери, зокрема шляхом децентралізації владних повноважень, ресурсів і відповідальності щодо надання соціальних послуг, які було делеговано державою недержавними організаціям;

– *формування ринку соціальних послуг* шляхом створення умов конкуренції між суб'єктами їх надання, стимулювання капіталовкладень у соціальну сферу;

– *культивування міжсекторальної взаємодії* як бази даного механізму, сприяння господарській діяльності неприбуткових організацій, покращення їх фінансування тощо.

3. Аналіз сучасного стану запровадження соціального замовлення у сфері соціальних послуг в Україні показав, що, незважаючи на понад 12-річний період його становлення в країні, ця технологія й досі залишається на початковому етапі та не набула широкого практичного застосування: наразі немає нормативно визначеної, уніфікованої моделі соціального замовлення. Разом з тим кількість громадян України, які потребують та залишаються не охопленими такими послугами в Україні, становить понад 1 млн осіб. У вітчизняній сфері надання соціальних послуг і надалі продовжують застосовуватися колишні радянські форми реалізації соціальної політики, зокрема цільове бюджетне фінансування комунальних соціальних закладів, у яких надаються соціальні послуги, тощо. Втім, існують підстави для оптимізму щодо підвищення якості та ефективності соціальних послуг в Україні: урядом поставлено відповідні завдання, а Мінсоцполітики на його виконання розробляються нормативно-правові акти щодо вдосконалення механізму соціального замовлення та проводиться його апробація.

З'ясовано, що ключовими проблемами, які на практиці ускладнюють застосування механізму соціального замовлення в Україні, є: недостатнє нормативно-правове

забезпечення; протидія з боку державних суб'єктів, що надають соціальні послуги; несприйняття органами державної влади організацій “третього сектору” як рівноправного партнера для соціальної співпраці, нівелювання їх ролі в наданні соціальних послуг; відсутність відповідного досвіду зі спільного виконання завдань щодо надання соціальних послуг, низький рівень фахової підготовки багатьох недержавних організацій.

До перспективних напрямів подальших досліджень слід віднести: вивчення зарубіжного досвіду і практики застосування технологій соціального замовлення, укладання соціальних контрактів та можливостей його впровадження у сфері надання соціальних послуг в Україні.

Список використаних джерел

1. В Україні триває активне реформування системи надання соціальних послуг [Електронний ресурс] // Урядовий веб-портал. – 2012. – 14 листоп. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245792123&cat_id=244276429
2. Вступне слово Прем'єр-міністра України Миколи Азарова на засіданні Уряду 12 верес. 2012 р. [Електронний ресурс] // Урядовий веб-портал. – 2012. – 12 верес. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245576563&cat_id=244823857
3. *Белєвцова Я. С.* Механізм підвищення якості соціальних послуг на рівні місцевих органів влади : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / Белєвцова Я. С. – Х., 2011. – 20 с.
4. *Горбунова-Рубан С. А.* Социальный заказ (по опыту работы г. Харькова в сфере социальной защиты населения 1997–2007 гг.) : метод. пособие / С. А. Горбунова-Рубан. – Х. : [б. и.], 2007. – 36 с.
5. Государственный социальный заказ [Электронный ресурс] / Междунар. просветит. обществ. объединение “АКТ”. – Минск, 2006. – Режим доступа : <http://adukatar.net/sotsialnyj-zakaz>
6. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки [Електронний ресурс] // Президент України : офіц. Інтернет-представництво. – 2012. – 87 с. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf
7. *Кочемировська О.* Щодо організаційно-економічних засобів підвищення якості соціальних послуг. Аналітична записка [Електронний ресурс] / О. Кочемировська, О. Пищуліна ; Нац. ін-т стратег. дослідж. : веб-сайт. – 2012. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/590>
8. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2012. – 256 с.
9. Про соціальне замовлення у сфері соціальних послуг [Електронний ресурс] : [Проект Закону України від 16 жовт. 2009 р. № 5236] // Ліга-Закон : прав. портал України. – 2012. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua/>
10. Про соціальні послуги : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 966-IV (із змінами, внесеними згідно із 8 Законами у 2004-2012 рр.) // Офіц. вісн. України. – 2003. – 1 серп. (№ 29). – С. 52. – Ст. 1435.
11. Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 серп. 2012 р. № 556-р // Офіц. вісн. України. – 2012. – 20 серп. (№ 61). – С. 71. – Ст. 2482.
12. Соціальні послуги в Україні : сьогодення та перспективи / Т. В. Семигіна, К. С. Міщенко, Т. Г. Кіча та ін. – К. : Вид-во ВК “Зірка”, Проект TACIS “Посилення регіон. соц. служб”, 2007. – 52 с.
13. *Синельникова Р. В.* Что такое социальный заказ? / Р. В. Синельникова // Социальная работа : белорус. науч.-практ. журн. – 2008. – № 3. – С. 32–34.
14. Соціальне замовлення в Україні: досвід 10 років впровадження : зб. аналіт. та нормат.-метод. матеріалів / за ред. В. І. Брудного, А. С. Крупника. – Одеса : Євродрук, 2011. – 156 с.
15. *Тофтїсова-Матерон Р.* Соціальні послуги: як побудувати українську модель на європейських підходах / Р. Тофтїсова-Матерон, М. Дімітрова, К. Ньюмен. – К. : Проект TACIS “Посилення регіон. соц. послуг в Україні”, 2006. – 225 с.